

Ош мамлекеттик университетинин илимий
иштери боюнча проректору
ф.и.к., доцент Эшаров Э.А.

12 2024-ж.

**Тарых жана юридика институтунун кылмыш-жаза укугу жана процесси
кафедрасынын отурумунун**

№ 4 ПРОТОКОЛУНАН КӨЧҮРМӨ

Ош ш.

“12” декабрь 2024- ж.

Катышкандар: Катмышкандар: Жыйындын төрагасы – кафедра башчысы, ю.и.д., профессор Токторов Э.С. (12.00.09); басары ю.и.к., доцент Орозов Ж.Ж. (12.00.09); ю.и.д., доцент Акматова А.Т., (12.00.09); ю.и.д., доцент Абдикерим кызы Г. (12.00.11); ю.и.к., доцент Эрдолатов Ч.С. (12.00.09); ю.и.к., доцент Эргешов А.К. (12.00.08); ю.и.к., доцент Сулайманова Б. (12.00.08); ю.и.к. Жаасынбек кызы А. (12.00.09); ю.и.к., доцент Турсунбаева Ч.М. (12.00.01); ю.и.к., доцент Татенова М.Б. (12.00.02); ю.и.к., ю.и.к., доцент Карабаева К.К. (12.00.01); ю.и.к., доцент Жусупов Б.А. (12.00.01); ю.и.к., доцент Мирзаева А. (12.00.01).

Илимий жетекчи: ю.и.д., доцент Алымбеков Б.М. (12.00.11)

Окумуштуу катчы: Жайнаков Ш.А.

Издөнүүчү: Нуркулова Н.М.

КҮН ТАРТИБИ:

1. Издөнүүчү Нуркулова Нурзада Мукумбековнанын 12.00.09 – кылмыш-жаза процесси, криминалистика; ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгү адистиги боюнча “Азыркы шартта баңгизат каражаттарын мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы күрөшүү: криминалистикалык аспектилери” деген темадагы кандидаттык диссертациясынын кол жазмасын талкуулоо жана аны коргоого сунуштоо.

2. Нуркулова Нурзада Мукумбековнанын 12.00.09 – кылмыш-жаза процесси, криминалистика; ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгү адистиги боюнча “Азыркы шартта баңгизат каражаттарын мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы күрөшүү: криминалистикалык аспектилери” деген темадагы диссертациялык ишинин кандидаттык сыноосунун кошумча программасынын бекитүү

УГУЛДУ:

Отурумдун төрагасы, юридика илимдеринин доктору, профессор Э.С. Токторов: Урматтуу кесиптештер! Күн тартибинде, 12.00.09 – кылмыш-жаза

процесси, криминалистика; ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгү адистиги боюнча Нуркулова Нурзада Мукумбековнанын “Азыркы шартта баңгизат каражаттарын мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы күрөшүү: криминалистикалык аспектилери” деген темадагы кандидаттык диссертациясынын кол жазмасын талкулоо жана аны коргоого сунуштоо, ошондой эле Нуркулова Нурзада Мукумбековнанын 12.00.09 – кылмыш-жаза процесси, криминалистика; ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгү адистиги боюнча кандидаттык сыноосунун кошумча программасын бекитүү.

Илимий жетекчи – ю.и.д., доцент Алымбеков Бактыбек Маданбекович

Рецензенттер – ю.и.д. доц. Акматова А. Т., к.ю.н., доц. Эрдолатов Ч.С.

Кафедранын кеңейтилген отурумун өткөрүү үчүн кворум жетиштүү. Каршылык жок болсо, сөздү Орозбаева Ж.М. берели.

Нуркулова Н.М.: Саламатсыздарбы, урматтуу катышуучулар! Замандын талабына ылайык, КМШ мамлекеттеринде, өзгөчө Кыргыз Республикасында, баңги кырдаалын талдоо коомдун турмуш-тиричилик тармагындагы ар түрдүү өзгөрүүлөрдүн жүрүшүндө баңги кылмыштуулуктун жайылышы улуттук коопсуздукка олуттуу коркунуч туудуруп жатканын көрсөтүүдө. Бул коркунуч өзүнүн көлөмдүүлүгү менен айырмаланат жана баңгизаттарды колдонгон адамдардын санынын көбөйүү ылдамдыгы өсүп жатканы менен ырасталат. Баңгизат соодасы менен байланышкан оор жана өзгөчө оор кылмыштардын санынын өсүшү, ошондой эле жогорку концентрацияланган баңгизаттардын жайылышы да олуттуу тынчсызданууну жаратпай койбойт.

Талашсыз: катталган баңги кылмыштуулуктун расмий статистикасы өлкөдөгү чыныгы кырдаалдын көрсөткүчү болуп саналбайт жана коом менен мамлекетте болуп жаткан терс процесстердин чыныгы тереңдигин чагылдырбайт. Учурда өзгөчө тынчсызданууну баңгизаттарды таратууда жаңы багыттардын пайда болушу жаратууда, анткени алар белгилүү бир категориядагы адамдарга кыйратуучу таасир тийгизүүдө. Ушундай шарттарда өзгөчө көңүл буруу керек, себеби кылмыштуу баңги бизнеси негизинен маалыматтык технологиялар чөйрөсүндөгү акыркы жетишкендиктерди мыйзамсыз баңгизат жүгүртүүсүндө колдонууга өткөн.

Баңгизат бизнесинин жетишерлик жогорку рентабелдүүлүгү бул кылмыштуу ишмердүүлүк чөйрөсүндө уюшкан кылмыштуулуктун дээрлик толук монополияланышына түрткү болгон негизги триггерге айланды. Бул процесстин жүрүшүндө башка мамлекеттерден болгон баңгизат экспансиясынын өсүшү өзгөчө орунду ээлөөдө

Мамлекет тарабынан баңгизатка каршы багытталган чаралардын, анын ичинде жаңы мыйзамдарды кабыл алуу аракеттеринин көрүлгөнүнө карабастан, бул чаралар баңгиликке каршы олуттуу таасир тийгизе алган жок. Бул көйгөй, өз кезегинде, бир катар чечүүнү талап кылган маселелердин болушу менен байланыштуу. Алардын ичинде кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарында толук чечилбеген суроолор да камтылган: а) виртуалдык активдерди аныктоо жана камакка алуу боюнча кылмыш-жаза процессуалдык механизмдин түзүү; б) баңгизаттын мыйзамсыз жүгүртүүсүнөн алынган кылмыштуу кирешелерди мыйзамдаштыруу иштери боюнча далилдер базасын түзүү, бул оперативдик-издөө иш-чараларын колдонуу менен ишке ашырылат; в) баңги кылмыштуулукка каршы күрөшүүдө маанилүү ролду ойной турган атайын тергөө иш-аракеттер институтуна өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү.

Иштин илимий жаңылыгынын өзгөчөлүгү автор тарабынан алынган изилдөө жыйынтыктарынын Кыргыз Республикасындагы алгачкы эмгектердин бири болуп саналат, анда монографиялык деңгээлде комплекстүү ыкманын негизинде уюшкан кылмыштуу топтордун катышуусу менен баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланыштуу кылмыштарды иликтөөгө тоскоолдук кылуунун криминалистикалык көйгөйлөрү каралат. Илимий жаңылыкты логикалык өз ара байланышкан жоболордун тутумунун болушу да мүнөздөйт, ал баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы аракеттенүү механизмин түзөт. Бул механизм санариптик технологияларды колдонууга байланыштуу жаңы багыттарды жана кылмыштуу көрүнүштөрдү, ошондой эле мыйзам чыгаруу чөйрөсүндөгү өзгөрүүлөрдү жана уюштуруучулук-укуктук реформаларды эске алат. Илимий жаңылыкка автордун атайын тергөө жана ыкчам иликтөө иш-чараларынын айрым түрлөрүн кайра карап чыгуу боюнча комплекстүү ыкмасы да ээ, ал бул категориядагы кылмыш иштерин, анын ичинде кылмыштуу топтордун катышуусундагы иштерди иликтөөгө каршы аракеттенүүнү жеңүү мүмкүнчүлүктөрүн аныктоого багытталган. Автор уюшкан түзүмдөрдүн катышуусунда баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланыштуу кылмыштарды иликтөө боюнча криминалистикалык ыкмаларды кайра карап чыгуу жана иштеп чыгуу зарылдыгын негиздеген. Бул зарылдык наркогруппировкалар тарабынан маалыматтык-коммуникациялык Интернет тармагынын мүмкүнчүлүктөрүн жана кылмыштуу кирешелерди легалдаштыруунун жаңы жолдорун колдонуу шартында алардын мазмунун байытуу талабы менен шартталган.

Алынган жыйынтыктардын **практикалык мааниси** - бул иште түзүлгөн жоболор жана жыйынтыктар комплексдүү кылмыш-процессуалдык изилдөөнү түзүп, ал практикада колдонууга багытталган жана изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү жана анын жыйынтыктары төмөнкүлөрдөн турат: автордун уюшкан кылмыштуу түзүмдөр тарабынан жасалган баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланыштуу кылмыштарды иликтөө боюнча криминалистикалык ыкмаларды заманбап багыттарды эске алуу менен өркүндөтүү ишине кошкон салымы; баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүү тармагында адистешкен кылмыштуу түзүмдөрдүн каршы аракеттерин жеңүү үчүн тергөө жана ыкчам-иликтөө иштерин оптималдаштыруу боюнча сунушталган сунуштардын практикалык маанилүүлүгү; автор тарабынан иштелип чыккан ыкчам-иликтөө иш-чараларын өркүндөтүү жана атайын тергөө иш-аракеттерин жүргүзүү боюнча сунуштар, алар укук коргоо органдарына уюшкан кылмыштуу түзүмдөрдүн каршы аракеттерин жеңүүдө олуттуу жардам көрсөтөт; уюшкан кылмыштуу түзүмдөрдүн катышуусунда баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүнү иликтөө боюнча сунушталган типтүү методикалык модель сотко чейинки өндүрүш органдарынын практикалык ишинде колдонууга ылайыктуу.

Отурумдун төрагасы: Урматтуу кесиптештер! Талкууну баштасак, бул изилдөө боюнча пикириңизди билдириңиздер. Андыктан, изденүүчүгө суроолорду бериңиздер.

ю.и.к., доц. Ж.Ж Орозов.: Акыркы 10-15 жылдар аралыгында өлкөдө уюшкан кылмыштуу топтор тарабынан баңги аткезчилиги кандай таасир этти? жана акыркы 15-20 жылда кылмыш иерархиясында кандай өзгөрүү болду?

Нуркулова Н.М.: Сурооңузга ырахмат! Кылмыштуу топтор тарабынан жасалган баңги аткезчилиги иликтөөгө каршы аракеттенүү механизминин криминалисттик

аспектиси өзүнүн өзгөчө касиеттерине ээ, бирок ошол эле учурда алар сотко чейинки өндүрүш органдарынын иши менен түздөн-түз байланышкан КЖПКнын жоболорунун ченемдерине негизденүү менен шартталган. Бул тергөөгө каршы аракеттенүүнүн өзгөчөлүгү ага карата төмөнкү ыкмалар болуп саналат: *биринчиден*, каршы аракеттенүү проблемаларына карата, анда баңги заттардын мыйзамсыз жүгүртүлүшүн иликтөө фактысынын өзү төмөнкү жагдайлар боюнча өз алдынча изилдөө предмети катары каралышы керек: бүгүнкү күндө жаңы тенденцияларды эске алуу менен тергөөгө каршы аракеттенүү деп баңги заттардын мыйзамсыз жүгүртүлүшүн жашыруунун формаларынын жана ыкмаларынын кеңири спектри гана эмес, ошондой эле адамдардын ар кандай категориялары тарабынан жүзөгө ашырылып жаткан тергөөнүн милдеттерин чечүүгө тоскоолдук кылууга багытталган иштин жетишерлик кеңири мазмундук; *экинчиден*, баяндалганга жараша жүзөгө ашырылуучу иш-аракеттердин системасынын өзү жана тергөөгө каршы аракеттенүүдө кызыкдар жактардын иши төмөнкүлөрдү өзгөртүүгө алып келет: жазык процессинин катышуучуларынын ортосунда коомдук мамилелерге каршы аракеттенүүнүн жүрүшүндө пайда болуучу укуктук режимди; белгилүү бир чөйрөнүн укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоонун пайдаланылуучу укуктук каражаттарынын чөйрөсүн өзгөртүү, техникалык каражаттарды пайдаланууну кеңейтүү, бул учурда чыр-чатактуу кырдаалдардын шарттарында иштеген тергөө субъекттери үчүн атайын криминалисттик сунуштамаларды иштеп чыгууну талап кылат; *үчүнчүдөн*, баңги заттардын мыйзамсыз жүгүртүлүшүн тергөөгө каршы аракеттенүүнү илимий-методикалык мүнөздөн изилдөө талап кылынат, анткени азыркы учурга чейин тергөөгө каршы аракеттенүүнүн ыкмаларын, түрлөрүн жана формаларын аныктоочу критерийлерге тиешелүү маселелер келип чыгат.

ю.и.к. Сулайманова Б.: Сиздин оюңузча, баңги заттарына байланышкан кандай тергөө каршы кылмыш жасаган уюшкан кылмыштуу топтордун лидерлеринин күнөөсүн далилдөө эмне үчүн кыйын? Эркиндигинен ажыратуу жайларында уюшкан кылмыштуулуктун болушун кандай белгилер көрсөтүп турат?

Нуркулова Н.М.: Сурооңузга ырахмат! Баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан кылмыштарды тергөөдөгү каршылыкты нейтралдаштыруунун өзгөчөлүктөрүн аныктаган факторлорго төмөнкүлөр кирет: 1) тергөө аракеттерине каршылыкты баңги кылмыштуулугунун өнүгүү фазаларына жараша дифференциялоо керек. Бул фазаларга төмөнкүлөр кирет: маалымат изилдөө иштери; чалгындоо иштери; баңги заттар менен байланышкан кылмыштуу ой-ниетти ишке ашыруу үчүн жагымдуу шарттарды түзүү боюнча аракеттер; криминалдык ишмердүүлүктүн жүрүшүндө коюлган тапшырмаларды ишке ашыруу механизмдери; бул иш-аракеттерди кайра өндүрүүгө багытталган иштер (мисалы: уюшкан кылмыштуу түзүлүштөргө мүчөлүккө талапкерлерди текшерүү, баңги кылмыштуулугу чөйрөсүндө жаңы кылмыштуу циклди баштоо мүмкүнчүлүктөрүн изилдөө, уюшкан кылмыштуу түзүлүштөрдүн коопсуздугун камсыздоо үчүн кырдаалды изилдөө, тергелип жаткан иш боюнча далилдерди колдонууга жол бербөө боюнча чараларды иштеп чыгуу). 2) Кылмыштуу түзүлүштөр тарабынан тергөө аракеттерине каршылык көрсөтүү өздөрүнүн кылмыштуу ишмердүүлүгүн коргоого жана баңги бизнесине каршы күрөшүү боюнча адистешкен укук коргоо органдарынын ишин үзгүлтүксүз анализдөөгө багытталган. Каршылык көрсөтүү чараларына сырткы жана топ

ичиндеги репрессиялар кирет. Биринчи учурда бул чаралар сотко чейинки өндүрүш органдарынын жана ыкчам кызматкерлердин уюшкан кылмыштуу түзүлүштөрдүн мүчөлөрүн куугунтуктоо боюнча аракеттеринин активдүүлүгүн азайтууга жана суракка алынуучу адамдарга таасир этүүгө багытталат.

ю.и.к., доц. Татенова М.Б.: Изилдөөнүн предмети жана объектиси болуп эмнелер таанылат?

Нуркулова Н.М.: Сурооңузга ырахмат! изилдөөнүн объектиси болуп баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан кылмыштуу ишмердүүлүк, ошондой эле ушундай категориядагы иштерди аныктоо, ачуу жана тергөө учурунда укук коргоо органдарынын ишмердүүлүгү жүрүп жаткан учурда пайда болгон укуктук мамилелердин жыйындысы, анын ичинде бул баңги кылмыштуулукка каршы аракет көрүү процессинде пайда болгон мамилелер белгиленген.

Изилдөөнүн предмети болуп төмөнкүлөр саналат: 1) баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы аракеттенүү механизмин камтыган иш-чаралардын комплекси; 2) баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүнү жүргүзгөн баңги топторунун түзүлүү жана иштөө мыйзам ченемдүүлүктөрү; 3) уюшкан кылмыштуу түзүлүштөр тарабынан аталган тармакта жасалган баңги кылмыштарды тергөөдө далилдерди чогултуу, изилдөө, баалоо жана колдонуу мыйзам ченемдүүлүктөрү.

ю.и.к., доц. Эргешов А.К.: Уюшкан кылмыштуу топтор баңги заттарга кандай байланыштары бар жана алар кандай таасир этет?

Нуркулова Н.М.: Сурооңузга ырахмат! Биздин оюбузча, УКТ байланыштардын өсүшү уюшкан кылмыштуу топтордун позициясын бекемдеп, эл аралык криминалдык тармактарга чыгууну камсыздайт. Бул кылмыш уюмдарынын таасирин жаңы аймактарга жайылтууга, алардын ишмердүүлүгүнүн масштабын жогорулатууга жана коомдун коопсуздугуна коркунуч келтирүүгө мүмкүндүк берет.

ю.и.к. Турсунбаева Ч.М.: УКТдун мыйзамсыз баңги заттарын жүгүртүүгө кандай системаларын билечсиз?

Нуркулова Н.М.: Уюшкан кылмыштуу түзүлүштөрдүн катышуусу менен баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланыштуу кылмыштарды тергөөнүн төрт звенолук системасына таянуу менен негизги милдеттер, фактыны аныктоонун өзгөчөлүктөрү жана сотко чейинки өндүрүш субъекттеринин иш-аракеттеринин алгоритми баяндалган. Автордун пикири боюнча, баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан кылмыштарды тергөөнү пландоо процесси төмөнкү элементтерди камтыйт: бул категориядагы иштер боюнча алдын ала текшерүү башталган учурда белгилүү болгон жана Кыргыз Республикасынын КЖПКнын 153-беренесине ылайык текшерүүнүн жүрүшүндө аныкталган баштапкы маалыматтарды изилдөө; баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан иштер боюнча алдын ала текшерүү этапында уюшкан кылмыштуу түзүлүштөрдүн катышуусу менен жүргүзүлгөн тергөө иш-аракеттеринин жана ыкчам иликтөө иш-чараларынын натыйжаларын талдоо; уюшкан кылмыштуу түзүлүштөрдүн катышуусу менен баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан иштер боюнча алдын ала текшерүү жүргүзүлгөнгө чейин жана текшерүү аяктагандан кийинки түзүлгөн тергөө жагдайларын сотко чейинки өндүрүш органдары тарабынан талдоо

Отурумдун төрагасы: Үррахмат. Эгерде суроолор жок болсо, биз ишибизди уланта беребиз. Сөз илимий жетекчиге берилет. Илимий жетекчи ю.и.д., доцент Алымбеков Б.М.

ю.и.д., доцент Алымбеков Б.М.: Жаза-аткаруу мекемелериндеги кылмыштардын криминалистикалык аспектерине арналган диссертациянын темасы эркиндиктен ажыратуу жайларындагы коопсуздук жана коомдук тартип маселелерине көңүл буруунун күчөшү менен абдан актуалдуу болуп саналат. Жаза-аткаруу мекемелери — кылмыш жасаган адамдардын жогорку топтолуу чөйрөсү, бул жерде криминалдык түзүмдөрдүн жана жүрүм-турумдардын өнүгүшүнө шарттар түзүлөт. Бул маселе КМШ өлкөлөрү үчүн өзгөчө актуалдуу, анткени кылмыш-аткаруу тутумун реформалоо процесстери уланып, өткөн практикалардын мурастары менен күрөшүүдө. Жаза-аткаруу мекемелериндеги кылмыштуулукту изилдөө бул кылмыштардын негизги криминалистикалык өзгөчөлүктөрүн аныктоого жана алардын алдын алуу, иликтөө методикасын жакшыртууга мүмкүндүк берет.

Диссертациялык изилдөөнүн илимий жаңылыгы, автор Замандын талабына ылайык, КМШ мамлекеттеринде, өзгөчө Кыргыз Республикасында, баңги кырдаалын талдоо коомдун турмуш-тиричилик тармагындагы ар түрдүү өзгөрүүлөрдүн жүрүшүндө баңги кылмыштуулуктун жайылышы улуттук коопсуздукка олуттуу коркунуч туудуруп жатканын көрсөтүүдө. Бул коркунуч өзүнүн көлөмдүүлүгү менен айырмаланат жана баңгизаттарды колдонгон адамдардын санынын көбөйүү ылдамдыгы өсүп жатканы менен ырасталат. Баңгизат соодасы менен байланышкан оор жана өзгөчө оор кылмыштардын санынын өсүшү, ошондой эле жогорку концентрацияланган баңгизаттардын жайылышы да олуттуу тынчсызданууну жаратпай койбойт.

Талашсыз: катталган баңги кылмыштуулуктун расмий статистикасы өлкөдөгү чыныгы кырдаалдын көрсөткүчү болуп саналбайт жана коом менен мамлекетте болуп жаткан терс процесстердин чыныгы тереңдигин чагылдырбайт. Учурда өзгөчө тынчсызданууну баңгизаттарды таратууда жаңы багыттардын пайда болушу жаратууда, анткени алар белгилүү бир категориядагы адамдарга кыйратуучу таасир тийгизүүдө. Ушундай шарттарда өзгөчө көңүл буруу керек, себеби кылмыштуу баңги бизнеси негизинен маалыматтык технологиялар чөйрөсүндөгү акыркы жетишкендиктерди мыйзамсыз баңгизат жүгүртүүсүндө колдонууга өткөн.

Кылмыштуу топтор маалыматтык-телекоммуникациялык Интернет түйүнүнүн мүмкүнчүлүктөрүн пайдаланууда, анткени бул баңги заттарды сатууда анонимдүүлүктү камсыз кылат, айрыкча электрондук төлөм каражаттары аркылуу төлөм жүргүзүүгө шарт түзөт. Мындан тышкары, учурда эң көп жайылган баңгизаттардын катарына «дизайнердик» жана синтетикалык баңгизаттар кирет. Алар, негизинен, мыйзамдуу, бирок жөнгө салынбаган жана жүздөгөн түрлөрү бар химиялык заттарды (мисалы, синтетикалык каннабиноиддер) камтышы мүмкүн. Ошондуктан мындай баңги кырдаалы баңги заттарга каршы ишти талаптагыдай укуктук жактан камсыз кылууну, ал эми укук коргоо органдарынан баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүү чөйрөсүндө адистешкен кылмыштуу коомдоштукка каршы аракеттенүүгө карата башка ыкмаларды талап кылат. Уюшкан баңги кылмыштуулуктун көрсөтүлгөн өзгөчө түрүнө каршы туруу үчүн кылмыштардын криминалисттик мүнөздөмөсүн жана анын негизинде иштелип чыккан криминалдык жосундун бул түрүн иликтөө ыкмасын кайра карап чыгуу талап кылынат.

Баңгизат сатуу менен алектенген уюшкан топтордун ишмердүүлүгү ийгиликтүү өнүгүүдө, бул тармакта тармактык маркетингдин гана негизинде эмес, ошондой эле баңгизаттын мыйзамсыз жүгүртүүсүнөн алынган кылмыштуу кирешелерди санарип валюталарды колдонуу менен мыйзамдаштыруу процессине да негизделген. Бул жагдай кылмыш-жаза мыйзамдарында өз чагылышын таппаганын белгилөө зарыл, бул криптопровайдерлердин ишмердүүлүгүнө жана санарип валютанын жүгүртүүсүнө каршы чара көрүүгө олуттуу тоскоолдук жаратууда.

Изилдөөнүн максаты болуп бул кылмыштар категориясын изилдөөнүн негизинде заманбап багыттарын, таралуу механизмин жана өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен уюшкан кылмыштуу топтор тарабынан баңги кылмыштуулуктун иликтөөсүнө каршы аракеттергеана ж каршы күрөшүүдө сотко чейинки өндүрүш органдарынын ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатуу механизмдерин ошондой эле жолдорун иштеп чыгуу зарыл экендигин негизде мындан тышкары, маалыматтык технологияларды колдонуу менен баңгизаттын мыйзамсыз жүгүртүлүшүн иликтөө ыкмасын өркүндөтүү боюнча илимий-практикалык сунуштар комплексин иштеп чыгуу талап кылынысуна багытталган.

Диссертациянын теориялык мааниси илимий жаңылыкты логикалык өз ара байланышкан жоболордун тутумунун болушу да мүнөздөйт, ал баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы аракеттенүү механизмин түзөт. Бул механизм санариптик технологияларды колдонууга байланыштуу жаңы багыттарды жана кылмыштуу көрүнүштөрдү, ошондой эле мыйзам чыгаруу чөйрөсүндөгү өзгөрүүлөрдү жана уюштуруучулук-укуктук реформаларды эске алат. Илимий жаңылыкка автордун атайын тергөө жана ыкчам иликтөө иш-чараларынын айрым түрлөрүн кайра карап чыгуу боюнча комплекстүү ыкмасы да ээ, ал бул категориядагы кылмыш иштерин, анын ичинде кылмыштуу топтордун катышуусундагы иштерди иликтөөгө каршы аракеттенүүнү жеңүү мүмкүнчүлүктөрүн аныктоого багытталган.

Изилдөөнүн практикалык мааниси анын натыйжаларын автордун уюшкан кылмыштуу түзүмдөр тарабынан жасалган баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланыштуу кылмыштарды иликтөө боюнча криминалистикалык ыкмаларды заманбап багыттарды эске алуу менен өркүндөтүү ишине кошкон салымы жана баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүү тармагында адистешкен кылмыштуу түзүмдөрдүн каршы аракеттерин жеңүү үчүн тергөө жана ыкчам-иликтөө иштерин оптималдаштыруу боюнча сунушталган сунуштардын практикалык маанилүүлүгүн таанууга жана автор тарабынан иштелип чыккан ыкчам-иликтөө иш-чараларын өркүндөтүү жана атайын тергөө иш-аракеттерин жүргүзүү боюнча сунуштар, алар укук коргоо органдарына уюшкан кылмыштуу түзүмдөрдүн каршы аракеттерин жеңүүдө олуттуу жардам көрсөтөт.

Диссертация актуалдуулугу, жаңылыгы, жыйынтыктарынын негиздүүлүгү жана жогорку теориялык жана практикалык баалуулугу менен айырмаланган маанилүү илимий изилдөө болуп саналат. Изилдөөчү баңги заттарын жүгүртүүгө каршы күрөшүүгө криминалистикалык анализ жүргүзүп, кылмыштарды иликтөө жана алдын алуу методикасын өркүндөтүү боюнча негиздүү сунуштарды бере аларын көрсөтө алган.

Жалпысынан диссертациялык иш коргоого сунушталат, ал эми анын автору Нуркулова Нурзада Мукумбековна **12.00.09** – кылмыш – жаза процесси,

криминалистика; ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгү адистиги боюнча юридикалык илимдердин кандидаты даражасын ыйгарууга татыктуу.

Отурумдун төрагасы: Биринчи рецензентке сөз берилет.

Акматова А.Т.: Саламатсыздарбы урматтуу кесиптештер! Диссертациялык изилдөө КМШ өлкөлөрүндөгү абакта жасалган кылмыштардын криминалистикалык өзгөчөлүктөрүн изилдөөгө багытталган актуалдуу илимий эмгек болуп саналат. Автор ЖАМги уюшкан кылмыштуулуктун өнүгүшүнө өбөлгө түзгөн өзгөчө шарттарына негиздүү түрдө көңүл бурган жана башка соттолгондорго, ошондой эле укук коргоо органдарына жана мамлекеттик бийликке активдүү таасир эткен криминалдык топтордон келип чыккан жаңы коркунучтарды аныктаган.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы-биринчи жолу баңги заттарын жүгүртүүгө каршы күрөшүүнүн азыркы шарттагы маанисин жана өзгөчөлүктөрүнө комплекстүү талдоо жүргүзүлүп, алардын криминалистикалык мүнөздөмөлөрү, ошондой эле Кыргызстандагы өзгөчөлүктөрү эске алынган. Иште кылмыштуу топтордун типтүү моделдери бөлүнүп, алардын таасир этүү механизмдери жана уюшкан топтордун баңги заттары менен иш алып баруусун көзөмөлдөө үчүн колдонгон ыкмалары талданган. Ошондой эле укук коргоо органдары үчүн баңги заттары менен күрөшүү мекемелеринде уюшкан кылмыштуулуктун жайылышын болтурбоого багытталган сунуштар иштелип чыкты.

Жалпысынан, иш кандидаттык диссертацияларга коюлган талаптарга жооп берет жана коргоого сунушталат. Автор юридикалык илимдердин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу.

Отурумдун төрагасы: Талкуу үчүн сөз экинчи рецензентке берилет.

Эрдолатов Ч.С. Диссертация жогорку илимий денгээлде аткарылып, баңги заттары менен байланышкан кылмыштуулукка каршы күрөшүүнүн актуалдуу маселелерин ачып берет. Автор Кыргыз Республикасында баңги заттары менен байланышкан кылмыштардын алдын алууга жана иликтөөгө багытталган криминалистикалык анализдин заманбап методдорун ар тараптуу изилдөөнү сунуштады. Бул мекемелердин өзгөчөлүктөрүн жана соттолгондордун криминалдык субмаданиятынын өзгөчөлүктөрүн эске алып, диссертант баңги заттарын мыйзамсыз жүгүртүүгө мүнөздүү болгон маанилүү криминалисттик аспектилерди ачып берди.

Тыянактардын негиздүүлүгү акыркы жылдары Кыргыз Республикасында кылмыштуулук боюнча статистиканы жана маалыматтарды камтыган кеңири эмпирикалык материал менен тастыкталат. Автор өлкө ичинде баңги заттарын мыйзамсыз жүгүртүү боюнча кылмыштарды иликтөөнү уюштуруу менен байланышкан актуалдуу криминалистикалык аспектилерди терең талдайт жана кылмыштуу топтордун таасирин азайтуу методологиясын сунуш кылат.

Каралган диссертация коюлган талаптарга жооп берет жана жогорку баага татыктуу. Диссертант юридика илимдеринин кандидаты даражасын ыйгарууга арзыйт.

Отурумдун төрагасы: Сүйлөп чыга тургандар барбы? Болбосо, анда, Урматтуу отурумдун катышуучулары, Нуркулова Нурзада Мукумбековнанын 12.00.09 – кылмыш-жаза процесси, криминалистика; ыкчам-издөө ишмердүүлүгү адистиги боюнча кандидаттык сыноосунун кошумча программасын бекитүү керек. Кимде кандай сунуштар бар?

ю.и.к., доц. Жусупов Б.А.: Нурзада Мукумбековнанын кандидаттык сыноосунун программасынын кошумча бөлүгү бекитилсин, баардык талаптарга ылайык түзүлгөн.

ю.и.к., доц. Эргешов А.К.: Сунушту толугу менен колдоймун.

Отурумдун төрагасы: Ырахмат. Анда сөз изденүүчүгө берилет.

Нуркулова Н.М.: Ар бириңизге кандидаттык диссертациянын талкуусун уюштурганыңыздар үчүн ыраазычылык билдирем, эскертүүлөр эске алынат жана четтетилет.

Отурумдун төрагасы: Демек, 12.00.09- – кылмыш - жаза процесси, криминалистика; ыкчам-иликөө ишмердүүлүгү адистиги боюнча **“Азыркы шартта баңгизат каражаттарын мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы күрөшүү: криминалистикалык аспектилери”** темадагы Нуркулова Н.М. диссертациялык изилдөөсүн коомдук коргоого сунуштоо жана диссертациялык ишинин кандидаттык сыноосунун кошумча программасынын бекитүү тууралуу сунуштоолорду добушка койдум. Жыйынтык: Макул – баардыгы; Каршы – жок; Бир добуштан

Нуркулова Нурзада Мукумбековнанын 12.00.09 – кылмыш-жаза процесси, криминалистика; ыкчам-иликтөө адистиги боюнча “Азыркы шартта баңгизат каражаттарын мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы күрөшүү: криминалистикалык аспектилери” темасындагы диссертациялык иши боюнча Ош мамлекеттик университетинин кылмыш-жаза укугу жана процесси кафедрасынын

КОРУТУНДУСУ

1. Изилдөөнүн актуалдуулугу. Кыргыз Республикасында баңги затын мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан кылмыштуулук темасы өзгөчө актуалдуу, анткени дал ушул өзгөчө чөйрөдө криминалдык түзүмдөрдүн, зордук-зомбулуктун жана башка мыйзамсыз иш-аракеттердин өнүгүшүнө жана көбөйүшүнө шарт түзгөн көптөгөн шарттар пайда болот. Кыргыз Республикасында реформалардын жана адаптациялоонун этаптарынан өтүүнү улантууда, бул укук коргоо органдарынын болуп жаткан кылмыштардын өзгөчө криминалистикалык аспектилерин изилдөөнү жана түшүнүүнү зарыл кылат. Бул иштин актуалдуулугу бир нече негизги аспектилери менен баса белгиленет: Замандын талабына ылайык, КМШ мамлекеттеринде, өзгөчө Кыргыз Республикасында, баңги кырдаалын талдоо коомдун турмуш-тиричилик тармагындагы ар түрдүү өзгөрүүлөрдүн жүрүшүндө баңги кылмыштуулуктун жайылышы улуттук коопсуздукка олуттуу коркунуч туудуруп жатканын көрсөтүүдө. Бул коркунуч өзүнүн көлөмдүүлүгү менен айырмаланат жана баңгизаттарды колдонгон адамдардын санынын көбөйүү ылдамдыгы өсүп жатканы менен ырасталат. Баңгизат соодасы менен байланышкан оор жана өзгөчө оор кылмыштардын санынын өсүшү, ошондой эле жогорку концентрацияланган баңгизаттардын жайылышы да олуттуу тынчсызданууну жаратпай койбойт.

Талашсыз: катталган баңги кылмыштуулуктун расмий статистикасы өлкөдөгү чыныгы кырдаалдын көрсөткүчү болуп саналбайт жана коом менен мамлекетте болуп жаткан терс процесстердин чыныгы тереңдигин чагылдырбайт. Учурда өзгөчө тынчсызданууну баңгизаттарды таратууда жаңы багыттардын пайда болушу жаратууда, анткени алар белгилүү бир категориядагы адамдарга кыйратуучу таасир

тийгизүүдө. Ушундай шарттарда өзгөчө көңүл буруу керек, себеби кылмыштуу баңги бизнеси негизинен маалыматтык технологиялар чөйрөсүндөгү акыркы

Ошентип, диссертациянын темасы криминалистика теориясы жана практикасы үчүн актуалдуу жана маанилүү болуп саналат. Бул теманы изилдөө баңги заттарын азыркы шартта мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан кылмыштардын негизги криминалистикалык өзгөчөлүктөрүн ачып берет, аларды иликтөөнүн жана алдын алуунун натыйжалуу методикасын иштеп чыгат, бул мамлекеттин ичиндеги коопсуздуктун деңгээлин жогорулатууга жана жалпы эле коомдук коопсуздукту камсыз кылууга жардам берет.

3. Диссертацияда берилген жыйынтыктарды алууга автордун конкреттүү жеке катышуусу. Диссертациялык изилдөөнүн жүрүшүндө автор өзү төмөнкү илимий жыйынтыктарга келген:

1 – Натыйжа. Жүргүзүлгөн изилдөөнүн негизинде изилдөө боюнча төмөнкүдөй тыянактар чыгарылат: Баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө (БМЖ) байланышкан кылмыштардын криминалистикалык мүнөздөмөсүнүн маңызы жана мааниси төмөнкүлөрдө жатат: 1) криминалистикалык мүнөздөмө (КМ) маалыматтык негиз катары кылмыштын жагдайларын аныктоо үчүн версияларды иштеп чыгууга жана уюшкан кылмыштуу түзүлүштөрдүн (УКТ) катышуусу менен БМЖ тергөө методикасынын маанилүү мазмундук компоненти (структуралык элемент) катары кызмат кылат; 2) КМнин мазмуну кылмыштын ыкмаларын, ыкмаларды, ыкчам каражаттарды жана криминалистика илиминин элементтерин камтыган маалыматтарды камтыйт. Бул маалыматтар БМЖга байланышкан иштер боюнча чогултулган маалыматтарды изилдөөнүн жана ошол учурда алынган жыйынтыктарды жалпылоонун натыйжасында, анын жаңы көрүнүштөрүн эске алуу менен түзүлөт; 3) УКТнын катышуусу менен БМЖга байланышкан кылмыштардын криминалистикалык мүнөздөмөсү үчүн кылмыштардын белгилери менен анын квалификациясына тиешелүү маалыматтар маанилүү. Бул маалыматтар баңги кылмышкерлердин жеке өзгөчөлүктөрүн камтыган мүнөздөмөлөрдүн негизи болуп саналат жана КМге түздөн-түз таасир этет; 4) КМге криминалистикалык мааниге ээ болгон жагдайлар кирет. Алар БМЖнын УКТ катышуусу менен болгон кылмыштарды кылмыш-жаза процессуалдык баалоо үчүн маанилүү далилдердин предметин түзөт; 5) КМ элементтеринин структурасы жана сандык көрсөткүчтөрү динамикалуу мүнөзгө ээ жана төмөнкү факторлордон көз каранды: а) баңги кылмыштын курамынын татаалдыгы жана көп кырдуулугу; б) УКТ катышуусу менен криминалдык ишмердүүлүктүн башка заманбап көрүнүштөрүнүн пайда болушу; в) баңги кылмыштарын жасоонун жаңы ыкмаларынын жана аларды укук коргоо органдарынан жашыруу жолдорунун пайда болушу; г) УКТ катышуусу менен БМЖга байланышкан кылмыштардын башка кылмыштар менен өз ара байланышы; д) кылмыштуу аракеттердин издеринин өзгөчөлүктөрү жана кылмыш субъекттеринин жашыруу каражаттары (мисалы, “электрондук” издердин пайда болушу).

2 – Натыйжа. Лидердин (уюштуруучунун) функцияларын төмөнкү мазмундук бөлүктөр боюнча дифференциялоо негиздүү деп эсептейбиз: **2.1.** Уюштуруучулук-башкаруучулук функциясы төмөнкү иш-чаралардын спектрин камтыйт: 1) кылмыштуу топту түзүүнү уюштуруу, анын катышуучуларын тандоо жана баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүү (БМЖ) чөйрөсүндөгү бардык кылмыштуу

ишмердүүлүктү башкаруу; 2) БМЖ боюнча негизги стратегиялык багыттарды жана сатууга тийиш болгон баңги заттардын түрлөрүн аныктоо; 3) аталган чөйрөдөгү кылмыштуу ишмердүүлүктүн тактикасын тандоо жана аны ишке ашырууну уюштуруу, ошондой эле УКТ ишмердүүлүгүн көзөмөлдөө; 4) зарыл болгон учурда башка кылмыштуу түзүлүштөрдүн жетекчилери менен сүйлөшүүлөрдү уюштуруу жана жүргүзүү, талаш-тартыштарды чечүү же бул чөйрөдөгү ишмердүүлүктү натыйжалуу камсыз кылуу үчүн биргелешкен чечимдерди кабыл алуу; 5) УКТнын кылмыштуу ишмердүүлүгүн ашкерелөөдөн качуу үчүн кызматтык адамдар менен байланыштарды түзүү шарттарын жаратуу; 6) БМЖ кылмыш чынжырынын катышуучуларынын ортосунда милдеттерди бөлүштүрүү жана баңги заттарды алуу жана сатуу ыкмалары менен булактарын аныктоо, бул кылмыштуу максатка жетүүнү камсыз кылат; 7) БМЖдан алынган кылмыштуу кирешелерди легалдаштыруу үчүн каржылык-экономикалык байланыштарды камсыз кылуу максатында адамдар менен өз ара аракеттенүүнү уюштуруу; 8) Топтун ишмердүүлүгү жана анын моралдык-психологиялык абалы тууралуу маалымат алуу үчүн УКТ ичинде маалымат чогултуу жана көзөмөл жүргүзүү тобун түзүү (бул топ түздөң-түз УКТнын лидери менен байланышта болот).

2.2. Маалыматтык-интеллектуалдык камсыздоо кылмыштуу ишмердүүлүктү төмөнкү жолдор менен ишке ашырат: 1) БМЖга тиешеси бар адамдарды ашкерелөөгө жол бербөө үчүн, ошондой эле УКТ мүчөлөрүнүн иш-аракеттеринин планын иштеп чыгуу жана иш-чараларды пландоо; 2) УКТ мүчөлөрүнүн жана топтун жалпы стратегиясын иштеп чыгуу, укук коргоо органдары жана чет өлкөлөрдүн башка кызыкдар ведомстволору тарабынан жаралган потенциалдуу коркунучтарга каршы аракеттерди уюштуруу; 3) топтун өзүнүн ишмердүүлүгүн изилдөөнү уюштуруу, анын натыйжалуулугуна тоскоолдук жараткан көйгөйлөрдү аныктоо жана аларды чечүү жолдорун иштеп чыгуу, анын ичинде БМЖ тармагындагы жаңы криминалдык тенденциялар жана мыйзам чыгаруучу чөйрөдөгү өзгөрүүлөрдү эске алуу менен; 4) маалыматтык технологиялар жана башка техникалык каражаттар чөйрөсүндөгү адистерди тандоо, аларды УКТнын башка мүчөлөрүн окутуу үчүн да, топ алдына коюлган максаттарга жетүү үчүн зарыл болгон маселелерди чечүү үчүн да тартуу; 5) БМЖ тармагында кылмыштуу топтун ийгиликтүү ишмердүүлүгүн камсыз кылуу, анын масштабын кеңейтүүнү пландоо жана алынган кылмыштуу кирешелерди легалдаштыруу зарылдыгын эске алуу менен, топтун андан аркы ишмердүүлүгү үчүн узак мөөнөттүү стратегиялык пландарды иштеп чыгууну уюштуруу.

2.3. Коргоо жана камсыздоо функциясы: 1) УКТ ичиндеги чалгындоо жана каршы чалгындоо иш-аракеттерин жашырууну камсыз кылууну уюштуруу; 2) УКТнын кылмыштуу ишмердүүлүгүнө жана анын айрым мүчөлөрүнө каршы укук коргоо органдары тарабынан жүргүзүлүп жаткан иш-чаралар боюнча маалымат чогултуу; 3) УКТнын жалпы ишмердүүлүгүн жана анын айрым мүчөлөрүн коргоо үчүн зарыл шарттарды түзүү жана чараларды кабыл алуу, анын ичинде коргоо жана жашыруу тобун түзүү аркылуу.

2.4. Каржылык жана материалдык-техникалык камсыздоо: 1) УКТнын ишмердүүлүгүн материалдык-техникалык жактан камсыздоо үчүн шарттарды уюштуруу жана түзүү; 2) БМЖны ишке ашыруу үчүн зарыл болгон каржылык капиталды түзүү, зарыл учурда тиешелүү кызмат адамдарын сатып алуу, БМЖга катышкан адамдардын коопсуздугун камсыздоо маселелерин чечүү жана досудебное өндүрүш органдары тарабынан кылмыш-жаза куугунтугуна кабылган

учурда УКТ мүчөлөрүн колдоо. 2.5. Тартиптик жана нормативдик-баалуулук функциясы төмөнкүлөрдөн турат: 1) УКТ мүчөлөрү, анын ичинде алардын кылмыштуу иерархиядагы ордуна жараша кармана турган негизги баалуулук багыттарын жана жүрүм-турум нормаларын белгилөө; 2) топтогу жүрүм-турум эрежелерин бузууда же чыккан чыр-чатакта күнөөнүн даражасын аныктоо, ошондой эле УКТнын жашап турушуна коркунуч жаратуучу шарттарды түзүү.

3 – Натыйжа. Баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан кылмыштарды тергөөдө кыйынчылык жараткан негизги жагдайлар төмөнкүлөрдөн турат: 1) баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүү чөйрөсүндө өз ишмердүүлүгүн жүргүзүүдө кылмыштуу топтун мүчөлөрүнүн жогорку деңгээлдеги жашыруундуулугу, анын ичинде бул ишмердүүлүккө катышкан башка адамдар менен кызматташуунун жашыруун мүнөзү, аткарылган жумуш үчүн сый акы алуу максатында; 2) баңги заттарды жеткирүүдө колдонулган байланышсыз ыкмалар жана бул учурда колдонулган ыкмалар, алар баңги заттарды керектөөчүлөр үчүн белгисиз бойдон калууга мүмкүндүк берет; 3) баңги заттарды сатуу тенденцияларынын өзгөрүшүн эске алуу менен ыкчам-иликтөө иш-чараларын жана атайын тергөө аракеттерин жүргүзүүдөгү татаалдыктар; 4) кылмыштуу топтордун түзүмдүк уюштурулушунун өзгөчөлүгү, бул кылмыштуу каршы чалгындоону, күзөт жалдоону, функционалдык ролдорду бөлүштүрүүнү жана маскировкалуу кылмыштуу түзүмдүн айрым мүчөлөрү ортосунда байланышуу үчүн паролдордун болушун камтыйт; 5) баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүү чөйрөсүндө баңги кылмышкерлердин ишмердүүлүгүнүн коопсуздугун камсыз кылуу үчүн кызмат адамдарына пара берүү; 6) сотко чейинки өндүрүш органдары үчүн негизинен маалыматтын жетишсиздигинен улам татаал көйгөйлүү жагдайлардын болушу, бул төмөнкү факторлор менен байланышкан: мындай иштер боюнча кылмыштарды жасоонун жагдайлары жана механизми тууралуу маалыматтын жоктугу; баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө тиешеси бар адамдардын чөйрөсү тууралуу маалыматтын тартыштыгы; жана тергөө учурунда кызыкдар адамдар тарабынан көрсөтүлгөн каршылыктын фонунда; 7) уюшкан кылмыштуу топтордун катышуусу менен бул категориядагы иштерди тергөөнү коштогон объективдүү жана субъективдүү факторлордун болушу, тактап айтканда: а) кылмыш окуясы жана ага катышкан адамдар тууралуу криминалистикалык маанилүү маалыматты алып жүрүүчүлөрдүн өзгөчөлүктөрү (ишенимдүүлүк, тиешелүүлүк, текшерүүгө мүмкүнчүлүк жана сотко чейинки өндүрүштүн жүрүшүндө туруктуулук сыяктуу критерийлерге байланыштуу), алар ар дайым эле тергөөнүн субъекттери тарабынан толук кандуу колдонулбайт; б) уюшкан кылмыштуу түзүлүштөрдүн (УКТ) кылмыштын идеалдык жана материалдык издерин сактоого байланыштуу чараларды жокко чыгаруу аракетине байланыштуу, баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүү чөйрөсүндөгү кылмыштардын издеринин сакталышын камсыз кылууга таасир этүүчү факторлор; в) УКТнын катышуусу менен баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан иштерди тергөө процессинде сотко чейинки өндүрүш органдарынын материалдык-техникалык жана маалыматтык камсыздоосунун мүмкүнчүлүктөрүнүн болушу.

4 - Натыйжа. Жекече криминалистикалык методика белгилүү бир категориядагы иштерди тергөөдөгү типтүү процессти чагылдырат жана криминалистика боюнча сунуштамалардын комплексин камтыйт. Бул сунуштамалардын түзүлүшү төмөнкү

негиздерге таянат: а) УКТнын катышуусу менен БМЖ иштерин тергөө процессинде чечүүнү талап кылган, комплекстүү мүнөзгө ээ болгон милдеттердин жыйындысы; б) Сотко чейинки өндүрүш органдары тарабынан БМЖ иштеринде коюлган милдеттердин негизинде, аларды чечүүгө көмөктөшө турган иш-аракеттердин комплексин иштеп чыгуу зарылдыгы; в) БМЖ иштерин ачуу жана тергөөдө сотко чейинки өндүрүш органдарынын жана башка атайын ведомстволордун комплекстүү катышуусу, бул тергөө процессине таасир этүүчү факторлордун жыйындысына негизделет; г) БМЖ иштериндеги өзгөчөлүктөр менен кылмыштардын уюшкан мүнөзүн эске алуу менен иштелип чыккан сунуштамалардын өз ара байланышы, ошондой эле кылмыштуу топтун ар бир катышуучусунун функцияларын аныктоо; д) УКТ тарабынан жасалган бул категориядагы иштерди тергөө методикасын түзүү процессуалдык иш-аракеттердин ар бир этабында аткарылган ыкчам-иликтөө иш-чараларынан (ОРМ) келип чыгышы керек. Бул иш-чаралар тергөөнүн ар бир этабынын иштөө мыйзам ченемдүүлүктөрүнө көз каранды.

5 - Натыйжа. Баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы аракеттенүү механизмдин эки деңгээлге бөлүп кароо негиздүү деп эсептейбиз: Биринчи деңгээлге уюшкан кылмыштуу түзүлүштөр тарабынан жасалган баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы жалпы механизм кирет. Экинчи деңгээлге УКТ тарабынан жасалган баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө байланышкан кылмыштарды тергөөнү каршылаштыруунун механизмдин (криминалистикалык аспектиде) киргизүү керек. Биздин оюбузча, УКТнын катышуусу менен БМЖга каршы жалпы механизмдин өзүнө таандык өзгөчөлүктөрү бар. Мисалы, бул кылмыштарга каршы жалпы механизмди моделдөө төмөнкүлөрдү камтыйт: **5.1.** Уюштуруу чаралары, алар төмөнкүлөр менен шартталат: коом жана мамлекет тарабынан укук коргоо органдарынын алдына коюлган максаттар жана милдеттер; баңги кылмыштуулукка каршы таасир этүү жана белгиленген максаттарга жетүү үчүн артыкчылыктуу милдеттерди чечүүгө багытталган атайын структураларды түзүү зарылдыгы; баңги кылмыштуулукка каршы күрөштү көзөмөлдөө жана көз салуу боюнча келишимдер же макулдашуулар түзүлгөн чет мамлекеттердин кызыкдар ведомстволору менен өз ара кызматташтыкта иш алып барган атайын структуралардын үзгүлтүксүз жана тутумдуу негизде иштөөсүнүн зарылдыгы; бардык кызыкдар ведомстволордун биргелешкен уюштуруу-аналитикалык ишмердүүлүгүн жүргүзүү; тиешелүү кызматтар тарабынан баңги заттардын мыйзамдуу жүгүртүлүшүнө, анын ичинде эл аралык кызматташтык алкагында көзөмөл жүргүзүү; баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы аракеттенүүнү маалыматтык-аналитикалык камсыздоо боюнча ведомстволор аралык өз ара аракеттенүүнүн планын иштеп чыгуу жана уюштуруу. **5.2.** Укуктук чаралар, алар төмөнкүлөрдү камтыйт: бул чөйрөдөгү атайын субъекттердин укук коргоо ишмердүүлүгүн ишке ашыруусу үчүн мыйзамдуу негиздерди түзүү; баңги заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы аракеттерге тоскоолдук жараткан мыйзамдагы коллизияларды жоюу үчүн учурдагы мыйзамдарды талдоо; атайын кызматтардын ишмердүүлүгүн укуктук камсыздоонун натыйжалуулугун жогорулатуу максатында өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү боюнча чараларды көрүү.

6 - Натыйжа. Ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгүндө (ЫИИ) айрым багыттарды бөлүп көрсөтүү керек, тактап айтканда: 1) ыкчам кызматкерлердин процессуалдык-укуктук

статусун аныктоо, ыкчам-иликтөө иш-чараларынын айрым түрлөрүн кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарында атайын тергөө аракеттери катары киргизүү аркылуу; 2) ведомстволордун мыйзамдык актыларында БИИнин ар кандай түрлөрүн дифференциялоо жана белгилүү бир ведомствонун өзгөчөлүктөрүнө жараша мындай ишмердүүлүктү детализациялоо жүрүүдө; 3) БИИнин айрым жоболору өз чагылышын башка кодекстерде, кылмыш-жаза жана кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдары менен байланышкан документтерде да тапты (мисалы: кылмыш-жаза-аткаруу кодексинде); 4) ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгүндө айрым багыттарды бөлүп көрсөтүү керек, тактап айтканда: укчам кызматкерлердин процессуалдык-укуктук статусун аныктоо, ыкчам-иликтөө иш-чараларынын айрым түрлөрүн кылмыш-жаза процессуалдык мыйзамдарында атайын тергөө аракеттери катары киргизүү аркылуу.

3. Изилдөөнүн жыйынтыктарынын ишенимдүүлүк даражасы, алардын жаңылыгы жана практикалык мааниси. 1. КЖПКга тийиштүү ондоолорду киргизүү зарыл деп эсептейбиз, анда 31¹-баптан тышкары атайын издөө иш-чараларынын өзүнчө комплекси баяндалууга тийиш, алар бир катар талаптарды сактоо менен далилдик база катары таанылышы мүмкүн, ошондой эле аларды ишке ашыруу механизми берилген. Бирок, бул учурда колдонулган технологияларды жана каражаттарды жана ыкмаларын өзү "өтө жашыруун" деген гриффин астында ыкчам-издөө иши жөнүндө Мыйзамга карата Нускамада баяндалышы логикалуу. Мындай мамиле атайын тергөө иш-аракеттеринин алкагында аны жүргүзүүнүн өзгөчөлүгү жана татаалдыгы менен түшүндүрүлөт, бирок ошол эле учурда баңги заттардын мыйзамсыз жүгүртүлүшүн иликтөө үчүн олуттуу мааниге ээ.

2. Кыргыз Республикасынын КЖПКнын 3-бапына тактикалык айкалышта жүргүзүлгөн комплекстүү атайын тергөө аракеттерин жүргүзүүгө карата өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү негиздүү болуп саналат. Бул үчүн тергөөчүнүн, судьянын алдында мындай түрдөгү өтүнүчтөрдү кароонун тартибин жана шарттарын, аларды өткөрүүнүн процесстик жол-жоболорун жана мындай жыйынтыктарды пайдалануунун өзгөчөлүктөрүн иштеп чыгуу керек.

3. Автор сунуштаган КР ЖПКнын 31¹-бапында автор тарабынан каралган атайын изин суутпай издөө иш-чараларын (атайын операция түрүндө) өткөрүүнүн комбинациясынын формасын интеграциялоо зарыл, анда аларды өткөрүүнүн жалпы тартибин, шарттарын жана процесстик жол-жоболоштурууну баяндоо зарыл. Жана "кылмыштуу топко киргизүү" атайын тергөө аракеттерин, ошондой эле "ыкчам эксперимент" жана "контролдук сатып алуу" сыяктуу изин суутпай издөө иш-чараларын камтыйт.

4. Изденүүчүнүн илимий эмгегинин баалуулугу криминалистикалык илимдин жана практиканын өнүгүшүнө олуттуу салым кошот. Изилдөөнүн негизги баалуулугу баңги заттары менен күрөшүүнүн шарттарында пайда болгон кылмыштуулуктун өзгөчөлүгүн тутумдуу жана мамлекеттин ичинде талдоодо турат. Бул иш криминалдык топтордун баңги заттарын мыйзамсыз жүгүртүү байланыштарын, ошондой эле бул топтордун КМШ өлкөлөрүнүн жана Кыргыз Республикасынын ички процесстерге тийгизген таасиринин өзгөчөлүктөрүн изилдөөгө жаңы ыкмаларды сунуштайт.

Диссертациянын баалуулугу төмөнкүдөй: **Теоретикалык мааниси.** Диссертация баңги заттарын мыйзамсыз жүгүртүүнүн азыркы шарттагы маанисин талдоо үчүн

колдонулган жаңы түшүнүктөрдү жана классификацияларды сунуштоо менен криминалистиканын теориялык базасына салым кошот. **Методологиялык баалуугу.** Изилдөөнүн методологиялык негиздери диссертациялык изилдөөдө төмөнкүдөй методологиялык изилдөө куралдары камтылган: контент-анализ, диалектикалык таанып билүү методу, анализ жана синтез методу, системалык структуралык анализ методу, ошондой эле таанып-билүүнүн формалдуу-укуктук ыкмасы. **Социалдык баалуулук.** КРда коопсуздук деңгээлин жогорулатуу УКТ тарабынан жасалган баңги затын мыйзамсыз жүгүртүү коркунучун азайтууга өбөлгө түзөт, аларды реабилитациялоону жеңилдетет жана мамлекет ичинде да, бүтүндөй коомдо да туруктуулукту жана укуктук тартипти сактоого өбөлгө түзөт. **Практикалык мааниси.** диссертациялык изилдөө Кыргыз Республикасындагы биринчи эмгектердин бири экендиги менен аныкталат, анда монографиялык деңгээлде комплекстүү мамиленин негизинде мыйзамсыз баңги заттарын жүгүртүү чөйрөсүндөгү кылмыштарды тергөөгө каршы аракеттенүүнү жеңүү боюнча криминалистикалык проблемалар жаңы тенденцияларды эске алуу менен уюшкан кылмыштуу топтордун катышуусу менен адам сатуу каралат. Бул диссертация коопсуздук жана укук тартибин жогорулатуу үчүн колдонулушу мүмкүн.

Ошентип, изилдөө криминалистика илимине жана практикасына баалуу жана келечектүү салым болуп саналат, ошондой эле Кыргыз Республикасында өлкөлөрүнүн жаза аткаруу тутумунда укук тартибинин абалын жакшыртууга багытталган олуттуу коомдук мааниге ээ.

5. Диссертация туура келген адистик. Диссертант Нуркулова Нурзада Мукумбековна тарабынан аткарылган “**Азыркы шартта баңгизат каражаттарын мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы күрөшүү: криминалистикалык аспектилери**” деген темадагы диссертациясы өзүнүн түзүмү жана мазмуну боюнча 12.00.09 – кылмыш-жаза процесси, криминалистика; ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгү адистигине ылайыктуу.

6. Изденүүчү жарыялаган эмгектердеги диссертациялык материалдарды сунуштоонун толуктугу. Автордун илимий макалалары КР УАК тарабынан сунушталган рецензияланган жана чет элдик илимий басылмаларда жарыяланган.

7. Автордун диссертациялык изилдөө темасы боюнча басылмалары: Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору жана тыянактары төмөнкү басылмаларда чагылдырылган:

1. Нуркулова, Н.М. Кыргызстандын кылмыш-жаза мыйзамында наркотикалык заттар менен байланышкан кылмыштар үчүн жоопкерчиликтин калыптануусу [Текст] / Н. М. Нуркулова // Известия вузов Кыргызстана - №3, 2024. – 155-158 б. // <https://elibrary.ru/item.asp?id=80310577>

2. Нуркулова, Н.М. Кыргызстандын наркотикалык заттарды мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы күрөшүү боюнча эл аралык кызматташтыгы [Текст] / Н. М. Нуркулова // Известия вузов Кыргызстана - №3, 2024. – 159-161 б. // <https://elibrary.ru/item.asp?id=80310578>

3. Нуркулова, Н.М. Сущность следственных действий при расследовании незаконного оборота наркотиков [Текст] / Б. М. Алымбеков, Н. М. Нуркулова //

Аграрное и земельное право. – 2024. – № 8(236). – С. 203-205. // <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=72044165>

4. Нуркулова, Н.М. Теоретические аспекты по вопросу противодействия расследованию наркопреступлениям [Текст] / Б. М. Алымбеков, Н. М. Нуркулова // Аграрное и земельное право. – 2024. – № 8(236). – С. 250-253. // <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=72044194>

5. Нуркулова, Н. М. К вопросу о противодействии расследованию преступлений, связанных с незаконным оборотом наркотиков, совершаемых преступными группами [Текст] / Н. М. Нуркулова // Аграрное и земельное право. – 2024. – № 10(238). – С. 356-359. // <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=75084810>

ТОКТОМ КЫЛАТ:

1. Нуркулова Нурзада Мукумбековнанын “Азыркы шартта баңгизат каражаттарын мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы күрөшүү: криминалистикалык аспектилер” темасындагы диссертациялык иши 12.00.09 – кылмыш-жаза процесси, криминалистика; ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгү адистигине туура келет деп эсептелсин.

2. Нуркулова Нурзада Мукумбековнанын 12.00.09 – кылмыш-жаза процесси, криминалистика; ыкчам-иликтөө ишмердүүлүгү адистиги боюнча ““Азыркы шартта баңгизат каражаттарын мыйзамсыз жүгүртүүгө каршы күрөшүү: криминалистикалык аспектилер” аттуу темадагы юридика илимдердин кандидаты илимий даражасын изденүүгө сунуштаган кандидаттык ишин диссертациялык кеңешинде айтылган сын-пикирлерди жана сунуштарды эске алуу менен коргоого сунуштайбыз.

3. Нуркулова Нурзада Мукумбековнанын 12.00.09 – кылмыш-жаза процесси, криминалистика; ыкчам-издөө ишмердүүлүгү адистиги боюнча кандидаттык сыноосунун кошумча программасы бекитилсин.

Отурумдун төрагасы:

юридика илимдеринин доктору, профессор Токторов Э.С.

Отурумдун катчысы:

 Жайнаков Ш.А.

ю.и.д., профессор Э.С. Токторов, катчы Ш.А. Жайнаковтун кол тамгаларын тастыктаймын.

Ош МУнун кадрлар бөлүмүнүн башчысы

п.и.к., доцент

Турдубаева Г.